

**Інформаційна довідка**  
**щодо проєкту Закону України**  
**«Про внесення змін до статті 184 Кримінального кодексу України щодо**  
**права на безоплатну медичну допомогу»**  
**(реєстр. 15298 від 05.06.2026)\***

***Анотація.** В інформаційній довідці розглянуто питання удосконалення підстав кримінальної відповідальності за порушення права на безоплатну медичну допомогу в контексті проєкту Закону України (реєстр. № 15298 від 05.06.2026) (далі – законопроект).*

*Розглядається відповідність законопроекту вимогам Конституції України, основоположним засадам правотворчої діяльності, нормам чинного кримінального законодавства та законодавства у сфері надання медичних послуг.*

***Ключові слова:** кримінальна відповідальність, безоплатна медична допомога, лікарські засоби, медичні вироби, незаконна вимога оплати, матеріальна шкода, покарання.*

### **Вступ**

Право на охорону здоров'я та медичну допомогу належить до основоположних прав людини й гарантується статтею 49 Конституції України, згідно з якою медична допомога в державних і комунальних закладах охорони здоров'я надається безоплатно.

Відповідно до статті 3 Закону України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» держава гарантує повну оплату згідно з тарифом за рахунок коштів Державного бюджету України надання громадянам необхідних їм медичних послуг та лікарських засобів, що передбачені програмою медичних гарантій. Органи місцевого самоврядування в межах своєї компетенції можуть фінансувати місцеві програми розвитку й підтримки комунальних закладів охорони здоров'я, а також місцеві програми надання населенню медичних послуг, місцеві програми громадського здоров'я та інші програми в охороні здоров'я.

Одним із важливих елементів забезпечення реалізації права на безоплатну медичну допомогу є передбачена кримінальним законодавством відповідальність за незаконну вимогу оплати за надання медичної допомоги в державних чи комунальних закладах охорони здоров'я.

Метою законопроекту є запобігання протиправному вимаганню оплати за надання медичної допомоги шляхом встановлення кримінальної відповідальності за порушення права пацієнта на безоплатну медичну допомогу.

### **Основна частина**

Законопроектом пропонується викласти статтю 184 Кримінального кодексу України (далі – КК України) у новій редакції, передбачивши відповідальність за незаконну вимогу оплати (у тому числі у вигляді благодійного внеску, пожертви або іншого платежу) за медичну послугу, лікарські засоби та медичні вироби, які надаються за програмою державних гарантій медичного обслуговування населення, іншими програмами за рахунок

державного та місцевих бюджетів, або за рахунок інших джерел, не заборонених законодавством, а також за відмову у наданні таких послуг, лікарських засобів, медичних виробів у зв'язку з незаконною вимогою їх оплати. Крім того, пропонується встановити кваліфіковані та особливо кваліфіковані склади кримінального правопорушення, пов'язані із заподіянням матеріальної шкоди, істотної шкоди здоров'ю, смертю потерпілого або іншими тяжкими наслідками.

Аналіз положень законопроекту дає підстави звернути увагу на низку ризиків та проблемних аспектів.

Запропонована редакція статті 184 КК України передбачає істотне ускладнення структури кримінально-правової норми через запровадження кваліфікованих та особливо кваліфікованих складів кримінального правопорушення залежно від характеру й тяжкості наслідків вчиненого діяння. При цьому в пояснювальній записці не наведено належного обґрунтування необхідності таких змін, зокрема, не проаналізовано практику застосування чинної редакції статті 184 КК України та не наведено даних, які би свідчили про недостатність існуючих механізмів кримінально-правової охорони права на безоплатну медичну допомогу.

Окремої уваги потребує питання співвідношення запропонованих законопроектом положень статті 184 КК України зі статтею 139 КК України, яка передбачає відповідальність за ненадання допомоги хворому медичним працівником. Диспозиція частини першої статті 184 КК України (у редакції законопроекту) охоплює відмову у наданні медичної послуги, лікарських засобів чи медичних виробів у зв'язку з незаконною вимогою їх оплати. За певних обставин такі дії можуть одночасно відповідати ознакам діяння, передбаченого статтею 139 КК України, особливо у випадках настання істотної шкоди здоров'ю потерпілого, смерті особи чи інших тяжких наслідків. Це створює ризик конкуренції кримінально-правових норм та може зумовити труднощі під час кваліфікації відповідних діянь. У зв'язку з цим потребує додаткового обґрунтування питання розмежування сфер застосування чинної статті 139 та статті 184 (у редакції законопроекту) КК України.

Водночас диспозиція частини першої статті 184 КК України (у редакції законопроекту) є перевантаженою додатковими уточненнями. Зокрема, формулювання «в тому числі у вигляді благодійного внеску, пожертви або іншого платежу» не визначає самостійної ознаки кримінального правопорушення, а лише конкретизує поняття оплати. У зв'язку з цим, таке положення доцільно було б викласти у примітці до статті 184 КК України, що відповідатиме вимогам техніки нормопроєктування та забезпечить більш лаконічний і зрозумілий виклад диспозиції кримінально-правової норми.

Законопроектом пропонується збільшити максимальний розмір штрафу за основний склад кримінального правопорушення до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а також установити максимальний строк пробаційного нагляду до п'яти років, із позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до двох років або без такого.

За повторне або вчинене за попередньою змовою групою осіб кримінальне правопорушення, якщо відповідні дії заподіяли матеріальну шкоду у великих розмірах або істотну шкоду здоров'ю потерпілого, пропонується встановити покарання у виді позбавлення волі на строк від двох до п'яти років, із позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Якщо відповідні дії заподіяли матеріальну шкоду в особливо великих розмірах, або спричинили смерть потерпілого чи інші тяжкі наслідки, передбачається покарання у виді позбавлення волі на строк від трьох до шести років, із позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від трьох до п'яти років.

Відповідно до принципу пропорційності кримінально-правового впливу суворість покарання повинна відповідати характеру та ступеню суспільної небезпеки кримінального правопорушення. Таке суттєве посилення кримінальної відповідальності потребує належного обґрунтування. При цьому в пояснювальній записці до законопроекту відсутні статистичні дані щодо кількості кримінальних проваджень за статтею 184 КК України, судової практики її застосування, а також аналіз ефективності чинних санкцій. За таких умов складно оцінити обґрунтованість настільки суттєвого посилення кримінальної відповідальності.

Законопроектом пропонується встановити кваліфіковані та особливо кваліфіковані склади кримінального правопорушення залежно від настання матеріальної шкоди у великих або особливо великих розмірах, істотної шкоди здоров'ю потерпілого, смерті особи або інших тяжких наслідків. Водночас потребує додаткового обґрунтування наявність безпосереднього причинно-наслідкового зв'язку між настанням зазначених наслідків і незаконною вимогою оплати медичних послуг, лікарських засобів чи медичних виробів, або відмовою у наданні таких послуг, засобів та виробів у зв'язку з незаконною вимогою їх оплати.

На практиці істотна шкода здоров'ю або смерть пацієнта можуть бути обумовлені сукупністю медичних, організаційних (несвоєчасне направлення пацієнта до закладу охорони здоров'я, відсутність необхідного медичного обладнання або лікарських засобів у закладі, дефіцит медичного персоналу, затримка проведення діагностичних досліджень, порушення порядку взаємодії між різними закладами охорони здоров'я тощо) та інших факторів, що може ускладнювати встановлення причинно-наслідкового зв'язку між кримінально караним діянням або бездіяльністю та суспільно небезпечними наслідками, а отже створювати труднощі під час кваліфікації кримінальних правопорушень і застосування запропонованих положень кримінального закону.

Крім того, потребує уточнення понятійно-категоріальний апарат, використаний у законопроекті. Зокрема, у документі відсутні пропозиції щодо законодавчого визначення понять «істотної шкоди здоров'ю потерпілого» та «тяжких наслідків», що може призвести до неоднокового тлумачення відповідних положень у правозастосовній практиці та негативно вплинути на дотримання принципу юридичної визначеності як складової верховенства права.

Запропоновані зміни передбачають запровадження нових адміністративних стягнень та істотне збільшення розмірів існуючих штрафів. Реалізація цих норм матиме вплив на показники дохідної частини державного бюджету. Проте, всупереч частині першій статті 27 Бюджетного кодексу України та частині третій статті 91 Регламенту Верховної Ради України необхідне фінансово-економічне обґрунтування (включно з відповідними розрахунками) не додається.

Положення щодо набрання чинності не враховують приписів Конституційного Суду України, викладених у Рішенні від 15 квітня 2020 року № 2-р(П)/2020, де зазначено, що відповідно до принципу верховенства права важливо передбачити розумний часовий проміжок між офіційним оприлюдненням закону й набранням ним чинності.

### **Висновки**

Удосконалення правового регулювання підстав кримінальної відповідальності за порушення права на безоплатну медичну допомогу потребує узгодження ознак складу кримінального правопорушення, передбаченого статтею 184 КК України, із суміжними складами шляхом уточнення змісту кваліфікуючих ознак, умов настання суспільно небезпечних наслідків та забезпечення пропорційності кримінально-правових санкцій.

***Дослідницька служба  
Верховної Ради України***

*\*Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*